

BŪSIMŪJŲ KŪNO KULTŪROS MOKYTOJŲ NUOSTATOS DĖL PEDAGOGINĖS KOMUNIKACIJOS KAITA

Laimutė Kardelienė¹, Kęstutis Kardelis¹, Antanas Bagdonas²

Lietuvos kūno kultūros akademija¹, Kauno miesto savivaldybės Švietimo ir ugdymo skyrius², Kaunas,
Lietuva

Laimutė Kardelienė. Docentė socialinių mokslų (edukologijos) daktarė. Lietuvos kūno kultūros akademijos Kūno kultūros ir sporto sociologinių problemų tyrimo laboratorijos vyresnioji mokslo darbuotoja. Mokslinių tyrimų kryptys: profesinis identitetas, mokytojų profesinė kompetencija, ugdomoji sąveika.

SANTRAUKA

Straipsnyje gilinamasi į būsimųjų kūno kultūros ir sporto specialistų komunikacinę kompetenciją pedagoginės komunikacijos aktualijų kontekste bei diskutuojant apie mokytojo profesionalizmą. Tai svarbu kūno kultūros mokytojus ir trenerius rengiančioms aukštosioms mokykloms, nes šios srities bakalaurai dažnai nenori dirbti mokykloje, o dauguma dirbančiųjų keičia savo profesiją. Mokytojo verbalinė komunikacija lemia mokinių fizinio aktyvumo nuostatą, taigi organizuotas tyrimas vadovaujantis socialinių sistemų teorija. Tyrimo metu taikytas klausimynas, norint atskleisti būsimųjų sporto pedagogų ir kūno kultūros mokytojų nuostatos dėl pedagoginės komunikacijos kaitą. Klausimyno turinį sudarė fakto (socialiniai ir demografiniai) ir konstrukto (tiriamąjo objekto) klausimai. Socialiniai ir demografiniai tyrimo kintamieji — tiriamųjų amžius, lytis, o diagnostinį tiriamojo konstrukto bloką sudarė keturios teiginių skalės ir atskiri klausimai. Straipsnyje aptariamos dvi teiginių skalės. Pirmą — semantinio diferencialo teiginių skalę — leidžia nustatyti, kaip tiriamieji vertina savo kalbėjimą. Antrą skalę sudaro devyni teiginiai apie pedagoginę komunikaciją pamokoje. Tiriamąją imtį, atliekant ilgalaikį grupės tyrimą, sudarė LKKA studentai iš Sporto edukologijos fakulteto: antro (89 studentai) ir ketvirto (60 studentų) kursų.

Būsimųjų kūno kultūros mokytojų nuostatos dėl pedagoginės komunikacijos kaita atskleidė, kad vadovaujamas stereotipiniu požiūriu į kalbėjimą kūno kultūros veikloje: IV kurse tarp tirtų būsimųjų kūno kultūros mokytojų daugėja manančių, kad pamokoje mokytojui dera kelti balsą ir būtina taikyti psichologinio spaudimo priemones drausmei palaikyti. Be to, akademiniame bendruomenėje kinta būsimųjų kūno kultūros mokytojų kalbėjimo įverčiai lyties požiūriu. Vaikinių įsivertinimai labiau nei merginų juos apibūdina kaip įtaigius mokytojus, nes ketvirtame kurse jų kalbėjimas jau emociškesnis, žaismingesnis, o merginų rečiau kalba spontaniškai. Kita vertus, vaikinai dažniau nei merginos atvirai demonstruoja hierarchinio bendravimo poziciją, nes siekia išvili mokinių paversti pajuokos objektu, o merginos dažniau nei vaikinai mano, kad mokiniams taikyti griežtas psichologinio poveikio priemones draudžia tik teoretikai. Tokie rezultatai leidžia teigti, kad būsimųjų specialistų kalbėjimas, kaip gimtosios (lietuvių) kalbos gebėjimų apraška, gali būti traktuojamas kaip instrumentas, prognozuojantis jų darbo efektyvumą ugdant mokinių kūno kultūrą.

Raktažodžiai: būsimųjų kūno kultūros ir sporto specialistų nuostatos, pedagoginė komunikacija, kalbėjimas, gimtosios kalbos gebėjimai.

IVADAS

Paskutiniaisiais XX a. dešimtmečiais ypač pradėta diskutuoti apie mokytojo profesionalizmą (Hargreaves, 2000; Chen, 2003; Capel et al., 2004). Tai aktualu kūno kultūros mokytojus ir trenerius rengiančioms aukštosioms mokykloms, nes šios srities bakalaurai dažnai nenori dirbti mokykloje, o dauguma dirbančiųjų keičia savo profesiją (Macdonald, 1999; Kardelis, Karanauskienė, 2003). Kadangi tokį kūno kultūros ir sporto specialistų elgesį sukelia nepasitenkinimas savo profesijos statusu (Green, 2002; Karanauskienė, 2006) ir kolegiskų santykių trūkumas mokykloje

(Cossentino, 2004; Malinauskas, 2004; Kepalaitė, 2005), tai ugdymo filosofai atkreipia dėmesį į veiksnius, leidžiančius kūno kultūros mokytojui efektyviai veikti ir per pamoką, ir apskritai mokyklos bendruomenėje (Bitinas, 2000; Laker, 2000; Bagdonienė, 2005; Буракова, 2000).

Akcentuojama, kad gerinant mokinių rengimą svarbi kūno kultūros ir sporto specialistų pedagoginė komunikacija (Beighle, Pangrazi, 2002; Chen, 2003; Kardelienė ir kt., 2003; Kardelienė, 2004; Курпан, 2000; Назарова, 2004), leidžianti kurti teigiamą mokymo ir mokymosi aplinką. Be

to, įrodyta, kad mokytojo verbalinė komunikacija lemia ir mokinių fizinio aktyvumo nuostatas (Davis, 2000; Strangwick, Zwozdiak-Myers, 2004). Paskutiniai tyrimai apie ugdomąją sąveiką pamokoje siūlo ją interpretuoti vadovaujantis socialinių sistemų teorija (Vanderstraeten, 2001), nes tik toks požiūris leidžia mokytojui kontroliuoti savo elgesį kaip socialinį veiksni ir kaip komunikaciją.

Išsakytieji teiginiai skatina gilintis į būsimųjų kūno kultūros ir sporto specialistų komunikacinę kompetenciją apskritai, o ypač į pedagoginės komunikacijos ugdymo svarbą universitetinių studijų metu. Mažai tyrimų, tiesiogiai analizuojančių šį fenomeną. Daugiau tokių, kurie aprašo būsimųjų specialistų ir pradedančiųjų mokytojų kompetencijų turinį, pateikia jų, kaip mokytojų, karjeros modelius (ar profesinės socializacijos etapus) (Chen, 2003; Capel et al., 2004).

Remiantis Lietuvoje ir užsienyje atliktais tyrimais, galima kelti probleminį klausimą: kas būdinga būsimųjų kūno kultūros ir sporto specialistų nuostatos dėl pedagoginės komunikacijos per pamoką kaitai? Tikėtina, kad studijuojant būsimųjų specialistų nuostatos dėl pedagoginės komunikacijos kinta, o pokyčiai priklauso nuo studijų trukmės ir studentų lyties.

Tyrimo objektas — būsimųjų kūno kultūros mokytojų nuostatos dėl pedagoginės komunikacijos.

Tyrimo tikslas — atskleisti būsimųjų kūno kultūros mokytojų nuostatos dėl pedagoginės komunikacijos kaitą.

TYRIMO METODIKA

Tiriamieji. Tiriamąją imtį, atliekant ilgalaikį grupės tyrimą, sudarė 148 antro ir ketvirtro kurso LKKA studentai, studijuojantys Sporto edukologijos fakultete. Antrame kurse apklausti 89 studentai (47 vaikinai ir 42 merginos), o ketvirtame, tiriant tuos pačius asmenis, — 28 vaikinai ir 31 mergina.

Metodai. Tiriamųjų nuostatos dėl pedagoginės komunikacijos tirtos taikant apklausos raštu metodą. Parengtas klausimynas, kurio turinį sudarė fakto (socialiniai ir demografiniai) ir konstrukto (tiriamojo objekto) klausimai. Socialiniai ir demografiniai tyrimo kintamieji — tiriamųjų amžius, lytis, o diagnostinį tiriamojo konstrukto bloką sudarė keturios teiginių skalės ir atskiri klausimai.

Straipsnyje aptariamos dvi teiginių skalės. Pirma — semantinio diferencialo teiginių ska-

lė — leidžia nustatyti, kaip tiriamieji vertina savo kalbėjimą. Skalėje yra 10 kalbėjimo apraiškas įvardijančių žodžių. Tyrimo dalyviai įvertino konkrečią savo kalbėjimo ypatumą nuo 1 (būdingiausias kalbėjimo požymis arba teigiamiausias vertinimas) iki 5 (mažiausiai būdingas kalbėjimo požymis arba neigiamiausias vertinimas) balų. Antrą skalę sudaro devyni teiginiai apie pedagoginę komunikaciją pamokoje. Tiriamųjų atsakymai koduoti nuo 1 (neigiamiausias vertinimas) iki 5 (teigiamiausias vertinimas) balų.

Procedūros. Lietuvos kūno kultūros akademijoje tyrimas vyko per 2004 ir 2006 m. pavasario semestrus. Tyrėjas informavo studentus apie tyrimo tikslą ir paaiškino, kaip pildyti klausimyną. Apklausa organizuota vadovaujantis etiniais ir teisiniais socialinio tyrimo principais. Pratybų metu studentai užpildė klausimyną ir atidavė jį tyrėjui. Ši tyrimo procedūra leido tyrėjui surinkti visus išdalytus klausimynus. Pažymėtina, kad klausimynus pildė visi konkrečiose pratybose buvę studentai, o į iškilusius klausimus atsakė tyrėjas. Jis paaiškino studentams, kaip bus rūpinamasi jų anonimiškumu, ir akcentavo, kad dalyvavimas tyrime yra savanoriškas, todėl galima pasitraukti iš jo ir nebaigus pildyti klausimyno. Daugeliui studentų patiko, kad vertinami jų išgyvenimai, nuomonė. Be to, jie teiravosi, kur ir kada galės susipažinti su tyrimo rezultatais bei išvadamis.

Statistinė analizė. Kiekybiniams tyrimo duomenims apskaičiuoti buvo naudotas programų paketas *SPSS 12.0 for Windows*. Aprašomosios ir inferencinės statistikos metodai taikyti skaičiuojant įvairių rodiklių skaitines reikšmes (vidurkius, standartines paklaidas ir kt.), statistinio reikšmingumo kriterijus. Be to, vertinant apklausos duomenis, apskaičiuotas ir vidutinis teiginių vertinimų balas, procentinis atsakymų į klausimus skirstinys. Hipotezės apie gautų duomenų vidurkių lygybę tikrintos naudojant parametrinius metodus. Tais atvejais, kai tyrimo duomenys išreikšti balais, hipotezės tikrintos Studento *t* testu, o procentinių duomenų vidurkių skirtumas — naudojant Pirsono *chi* kvadrato kriterijų.

REZULTATAI

Lyginamoji tyrimo duomenų analizė atskleidė kai kuriuos statistiškai reikšmingus studentų nuostatos dėl pedagoginės komunikacijos kūno kultūros veikloje pokyčių skirtumus. Pirmiausia

Kalbėjimą apibūdinantys teiginiai	Įvertinimai			
	Vidutinis balas		Apklaustųjų procentas	
	II kursas	IV kursas	II kursas	IV kursas
Vaizdingas	2,34 ± 0,07	2,27 ± 0,09	61,4	69,5
Išraiškingas	2,37 ± 0,07	2,36 ± 0,1	58,4	62,7
Taisyklingas	2,37 ± 0,07	2,44 ± 0,11	61,8	62,7
Paprastas	2,57 ± 0,11	2,81 ± 0,13	48,3	42,4
Emocingas	2,78 ± 0,11	2,39 ± 0,12*	44,9	59,3*
Greitas	2,58 ± 0,09	2,54 ± 0,12	43,8	49,2
Tylus	3,26 ± 0,1	3,51 ± 0,12	20,5	16,9
Mandagus	2,06 ± 0,08	2,03 ± 0,08	76,4	79,7
Žaismingas	2,66 ± 0,1	2,41 ± 0,9	43,2	54,2
Spontaniškas	2,98 ± 0,11	3,05 ± 0,13	34,1	28,8

1 lentelė. Būsimųjų kūno kultūros mokytojų kalbėjimo įsivertinimo pokyčiai (V ± SP, %)

Pastaba. V — duomenų vidurkis; SP — standartinė paklaida.

* — tarp kursų rodiklių patikimas skirtumas (p < 0,05).

Teiginiai	Apklaustųjų procentas	
	II kursas	IV kursas
Tarp mokytojo ir mokinių nuolatos vyksta psichologinis karas.	61,8	67,8
Jei uždraudėme mokykloje taikyti fizines bausmes, tai bent jau psichologinio spaudimo priemonės pedagogams privalome leisti naudoti.	23,6	37,3
Šaukimas, viešas peikimas, panieka ar bandymas žodžiu įgelti mokinimas vargiai pateisinamas. Tai tik didina įtampą, griaua dalykiškus santykius ir kuria bendravimo problemų ateityje.	2,2	6,8
Balso kėlimas, trinktelėjimas į stalą dienynu ar knyga, pabrėžtas nepritarimo demonstravimas ir pan. — visai tinkami būdai pašlijusiai klasės drausmei atkurti.	40,4	25,4*
Viešas peikimas ir pašiepimas, ironija ir sarkazmas, regis, yra tinkamiausi būdai klasės „kietuoliams“ sutramdyti.	24,7	23,7
Mokiniai mokytojui žeidžiančią pravardę beveik visada prikliauja, todėl psichologiškai pateisinama, jei pedagogas mokiniams atlygina „idiotais“, „debilais“ ar „asilais“.	11,2	6,8
Geriausia priemonė sutramdyti įžulų mokinį yra paversti jį pajuokos objektu klasės akivaizdoje.	20,2	13,6
Jei mokytojas nuolat ant vaikų šaukia, dažnai žeidžia žodžiu ar veiksniu (pvz., perplėšia sąsiuvinį, meta pažymių knygelę ar pan.), tai mokyklą jis turėtų palikti.	16,9	23,7
Griežtesnes psichologinio poveikio priemones — balso pakėlimą, paniekos demonstravimą ir kt. — draudžia naudoti tik teoretikai. Jie vargu ar žino, kaip žemai puolęs, koks šurkštus ir netgi pavojingas gali būti šiuolaikinis mokins.	43,7	50,8

2 lentelė. Nuostatų dėl mokinių ir pedagogų santykių kaita (%)

Pastaba. * — tarp kursų rodiklių patikimas skirtumas (p < 0,01).

kai kurie reikšmingi pokyčių skirtumai ir tendencijos pastebėtos lyginant tiriamųjų požiūrį į savo kalbėjimą (žr. 1 lent.).

Iš 1 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad ryškūs pokyčiai labiausiai susiję su kalbėjimo emocingumu. Šiuo požiūriu ketvirtakursiai dažniau nurodė, kad jų kalbėjimas yra emocingas (derėtų priminti, kad kuo aukštesnis balas, tuo mažiau išreikštas kalbėjimo požymis). Šio požymio pokyčiai ryškesni tarp vaikinų (38,3 ir 57,1%) nei tarp merginų (52,4 ir 61,3%). Be to, paaiškėjo, kad metams bėgant vaikinai kalba žaismingiau (32,6% II kurse ir 50,0% IV kurse; p < 0,05), o merginos — rečiau spontaniškai (atitinkamai 45,2 ir 29,0%; p < 0,05).

Antroje lentelėje pateikti tyrimo dalyvių nuostatos dėl mokinių ir pedagogų santykių duomenų pokyčiai.

Antros lentelės duomenys akivaizdžiai rodo: jeigu po dvejų studijų metų ryškiai sumažėjo studentų, nepritariančių tokiam mokytojų elgesiui stiliui kaip *balso kėlimas, trinktelėjimas į stalą dienynu ar knyga* ir *pabrėžtas nepritarimo demonstravimas pašlijusiai klasės drausmei atkurti*, tai padaugėjo manančių, kad šiai *drausmei palaikyti psichologinio spaudimo priemonės yra priimtinos*. Taigi studentai, studijuodami aukštesniame kurse dažniau nei žemesniame, pasisako už psichologinio poveikio priemones, nesusijusias su vieša pykčio raiška, šurkščia kalbine elgsena. Lyginant vaikinų ir merginų nuostatos dėl mokinių ir pedagogų santykių pokyčius, pastebėti šie skirtumai: tarp vaikinų šiek tiek daugėja manančių, kad geriausia priemonė sutramdyti įžulų mokinį — tai paversti jį pajuokos objektu klasės akivaizdoje (21,3 ir 25,0%), o merginų — atvirkščiai (19,0

ir 3,2%). Jos taip pat dažniau pritaria teiginiui, kad griežtesnes psichologinio poveikio priemonės — balso pakėlimą, paniekos demonstravimą ir kt. — draudžia naudoti tik teoretikai (nuo 40,5% antrame kurse iki 51,6% ketvirtame, tarp vaikinių — atitinkamai nuo 46,7 iki 50,0%).

Tyrimo duomenys analizuoti įvertinus teiginių apie mokinių ir pedagogų santykius atsakymus balais, norint apskaičiuoti kiekvieno tiriamojo suminį balą, rodantį jo nuostatą dėl šių santykių. Tai reiškia, kad kuo daugiau tiriamasis surenka balų, tuo dažniau pedagoginėje komunikacijoje mokytojui ir mokiniui sąveikaujant jis vadovaujasi konvenciniu požiūriu. Visų tirtų II kurso studentų vidutinis suminis nuostatos dėl mokinių ir pedagogų santykių balas — $31,62 \pm 0,48$ (maksimalus balų skaičius 45). Pagal šį balą studentai suskirstyti į dvi grupes: surinkusieji iki 31 balo įvertinti kaip turintys mažiau teigiamą nuostatą dėl mokinių ir pedagogų santykių, t. y. jie labiau pritaria hierarchiniam bendravimo su mokiniais būdui, o surinkę daugiau kaip 31 balą — kaip konvencinio bendravimo šalininkai, t. y. kaip siekiantys demokratiškumo. Pažymėtina, kad pirmoje grupėje buvo 44 (49,4%), antroje — 43 (48,3%) būsimieji specialistai, o du tiriamieji atsakė ne į visus šio bloko klausimus. Palyginus šių grupių atsakymus matyti, kad konvencinio bendravimo su mokiniais šalininkai išsiskiria teigiamesniu požiūriu į lietuvių kalbą, nes vidutinis jų nuostatos balas — $103,95 \pm 0,95$, o hierarchinio bendravimo šalininkų — $100,0 \pm 1,16$ ($p < 0,05$).

REZULTATŲ APTARIMAS

Ugdymas — socialinis reiškinys, todėl pedagoginė komunikacija kūno kultūros veikloje gali būti grindžiama *Luhmann* komunikacijos teorija, o tyrimo duomenys analizuojami socialinių sistemų teorijos požiūriu, teigiančiu, kad komunikacija yra socialinių sistemų dalis, kurioje žmonės sudaro socialinių sistemų aplinką ir, atvirkščiai (Vanderstraeten, 2001). Toks požiūris leidžia komunikaciją traktuoti kaip įvykį, kai komunikacijos dalyviai renkasi: kokią informaciją ir kokia kalbine (ir (arba) nekalbine) raiška perduoti, kokią perduodamą informaciją suvokti. Tai reiškia, kad bendraujant supratimas įmanomas tik tada, kai informacijos gavėjas atskiria informaciją nuo kalbinės raiškos. Kita vertus, tai nėra tokia situacija, kurioje gavėjas supranta informaciją taip, kaip ją supranta siuntėjas. Taigi komunikacija negalima,

kai adresatas neprisitaiko prie kalba išreikštos informacijos, ir, priešingai, ji vyksta, kai siekiama rasti suderinamumą. Toks reiškinys lemia santykių selektyvumą.

Išsakytieji teiginiai rodo, kad būsimasis kūno kultūros mokytojas, taip pat treneris, turi suprasti, kad pedagoginėje komunikacijoje jo perduodamos žinios, vertybinės orientacijos, nurodymai gali būti atmesti. Kodėl? Todėl, kad intencionali komunikacija, turinti ugdymo tikslų, gali paskatinti dvigubą jos atmetimo reakciją: mokinys gali atmesti komunikaciją (ir informaciją, ir jos perdavimo raišką), nes čia siekiama jį (ją) mokyti, lavinti, auklėti. Kitaip tariant, mokinys gali tiesiog atsisakyti savo vaidmens, nes pedagoginė komunikacija yra tik tobulėjimo galimybė, kuria jis gali ir nepasinaudoti.

Kadangi pamokoje mokytojas ir mokinys tiesiogiai kontaktuoja, tai mokiniai naudoja įvairias strategijas, leidžiančios išvengti pedagoginės komunikacijos, pavyzdžiui: slepiasi už draugo, kalba sarkastiškai, ciniškai ar kuria subkultūrinę grupę, vaidina klausantįjį, nors mintys jo toli. Ši elgsena pedagoginėje komunikacijoje skatina mokytoją atlikti dvigubą refleksiją: stebėti ir suvokti, kad yra stebimas ir kad jį mokiniai bando suvokti, o toks mokytojo suvokimas yra tik suvokimas. Be to, mokytojas privalo galvoti, ar jo elgesys yra socialiai priimtinas. Vadinasi, refleksyvus stebėjimas (suvokimas) verčia mokytoją kontroliuoti savo elgesį ir kaip socialinį veiksni, ir kaip komunikaciją.

Visų mokomųjų dalykų pamokos turi bendrą pagrindą: čia vyksta pedagoginė komunikacija, kuri lemia tą patį stilistinį visų pamokų kalbos pagrindą. Tai reiškia, kad ugdymo proceso dalyvių kalba orientuota į viešojo bendravimo stilių (Župerka, 1997), o dėl kalbos įtaigumo, emocingumo ir vaizdingumo vartojamos kalbos raiškos priemonės dažnai rodo mokytojo individualų kalbos stilių. Pažymima, kad mokytojas savo tekstą skiria mokiniui, todėl jo kalba turi būti aiški, tiksli ir įtaigi, o kiekviena iš šių trijų mokytojo kalbos ypatybių apibūdinama tam tikrais kriterijais (Laker, 2000; Beighle, Pangrazi, 2002; Chen, 2003; Capel et al., 2004).

Ketvirtame kurse vaikinių kalbėjimas jau emocingesnis, žaismingesnis, o merginos rečiau kalba spontaniškai. Kadangi tokiu aspektu tirta būsimųjų kūno kultūros ir sporto specialistų kalbėjimo neaptikta, tai galima pateikti kitų autorių tyrimų duomenis apie mokytojų vartojamus taiklius pasakymus kūno kultūros veikloje (Beighle, Pangrazi,

2002; Capel et al., 2004). Pavyzdžiui, rūpindamiesi pamokos emocingumu, mokytojai giria ugdytinius nurodydami, kam sekėsi geriausiai, o kam pavyko tik viena ar kita veikla, be to, siekia žaismingai formuluoti pagyrimus (Курпан, 2000). Kitų autorių tyrimai rodo, kad vaikams labiausiai patinka linksmi, optimistiški bei gebantys juokauti kūno kultūros mokytojai, ir tik paskui mokiniai vertina mokytojo gerumą, teisingumą (Назарова, 2004). Atskleista, kad kūno kultūros mokytojai dažniausiai kalba nurodymais, išreikštais liepiamąja nuosaka (*Stok!*), teiraujasi klausimo forma (*Gali stoti? Ar gali sustoti?*), rečiausiai vartoja užuominą kaip direktyvą (*Aš negaliu visų matyti*) (Brown, Sh. C., Brown, D. G., 1996). Aprašoma, kaip mokinių lytis veikia mokytojo kalbėjimą: vieni pedagogai pamokoje dažniau kalbina mergaites (Davis, 2000), kiti — berniukus (DeVoe, 1991). Pedagoginėje komunikacijoje ir į berniukus, ir į mergaites dažnai kreipiamasi vardu (taip įvyksta nuo 30 iki 40% kontaktų), dažniausiai skatinama pasakymu „Geras šūvis“ (angl. *Good shot*) (Davis, 2000). Edukologijos mokslininkai siekia atskleisti kalbinės raiškos ypatumus, neaprašydami mokytojų požiūrio į pedagoginę komunikaciją ypatumų. Todėl ir kitus atlikto tyrimo rezultatus galima palyginti tik su tyrimais apie mokytojo elgesį.

Anksčiau pateikti kitų autorių tyrimai rodo, kad mokiniams patinka emocingi mokytojai, taigi duomenys kelia abejonę: ar pedagoginėje komunikacijoje merginų, kaip kūno kultūros mokytojų, kalbėjimas atitinka mokinių lūkesčius? Kita vertus, tyrimo metu nustatyta, kad vaikinai dažniau nei merginos siekia išžulų mokinį paversti pajuokos objektu, bet merginos dažniau nei vaikinai mano, jog mokiniams taikyti griežtas psichologinio poveikio priemones draudžia tik teoretikai. Šias tiriamųjų nuostatas galima aiškinti ir lyties ypatumais (biologiniais, socialiniais), taip pat jų kaip socialinių sistemų ir aplinkos sąveika. Mat akademinėje aplinkoje ir apskritai visuomenėje dažniau pastebima tokia komunikacinė kalbos kultūra, kuri skurdina ne tik lietuviškai kalbančiųjų komunikacinę kompetenciją, bet ir atskleidžia svetimų kalbų, o ypač anglų, įtaką jaunimo kalbėjimui (Kardelienė ir kt., 2005; Pupkis, 2005). Nustatyta, kad kūno kultūros mokytojų vyrų profesinės kompetencijos branduolį sudaro morfofunkcinės ypatybės (ūgis, svoris, kūno masės indeksas), kurias lemia nervų sistema, temperamentas, sociopsichologinės savybės, o kūno kultūros mokytojų moterų — temperamentas ir asmenybės savybės (Бурлакова, 2000). Egzis-

tuoja ir profesinių gebėjimų skirtumų: produktyvia kūno kultūros mokytojų moterų veiklą lemia jų psichologiniai ypatumai (dėmesio patvarumas, valia, streso valdymas), kūno kultūros mokytojų vyrų — organizmo morfologinės savybės (ūgis, svoris, kūno masės indeksas). Kūno kultūros mokytojų vyrų ir moterų nervinių procesų raiška beveik panaši, skiriasi tik kai kurios asmenybės savybės ir sociopsichologiniai ypatumai: moterys praktiškesnės ir rūpestingesnės, vyrai — intelektualesnės, radikalesnės ir savarankiškesnės. Apskritai vyrai ir moterys skirtingai traktuoja sėkmę darbe: moterims svarbiausia santykiai, bendradarbiavimo kultūra, vyrams — laimėjimai, sėkmė, kuri suprantama kaip statusas, įtaka, veiklos nauda (Lemme, 2003).

Aprašomas tyrimas, kaip ir kitų mokslininkų gauti duomenys (Davis, 2000; Mejer, 2003; Capel et al., 2004; Kepalaitė, 2005) rodo: pedagoginė komunikacija pamokose taip organizuojama, kad mokiniai yra nuolat spaudžiami įgyvendinti mokytojų lūkesčius. Pavyzdžiui, IV kurse tarp tirtų būsimųjų kūno kultūros mokytojų daugėja manančių, kad pamokoje mokytojui dera kelti balsą ir būtina taikyti psichologinio spaudimo priemones drausmei palaikyti. Šiuo atveju dera cituoti A. Kepalaitės (2005) tyrimo duomenis — 55% tirtų mokytojų santykius su mokiniais apibūdino tokiais metaforomis kaip: *darbas su frezavimo staklėmis, kai reikia dirbti įsitempus; prekeiviški santykiai — mokiniai žino, ko nori, o aš galiu duoti; vanduo, kuris būna tai šiltas, tai šaltas*. O. Mejer (2003) atskleidė, kad klasėje mokytojai kalba kitaip nei su kolegomis ar namie, nes pamokoje vartoja liepiamąją nuosaką, daugiausia vyrauja konstatuojamieji ir klausiamieji sakiniai.

Manytume, kad tokį būsimųjų specialistų požiūrį lemia jų profesinė socializacija (arba aplinka). Tai reiškia, kad kūno kultūros mokytojų profesinei karjerai svarbu: 1) sportinė karjera; 2) mokykloje per kūno kultūros pamokas sukaupta patirtis, mažiau reikšminga profesinio rengimo sistema (Green, 2002). Kadangi kūno kultūros pamokose vis dar dominuoja treniravimas, o ne visiškas mokinio ugdymas (Capel et al., 2004; Bagdonienė, 2005), tai suprantama ir mūsų tiriamųjų pedagoginės komunikacijos nuostata. Be to, iki šio tyrimo minėtasis reiškinys netirtas nei mūsų šalyje, nei užsienyje.

Verta išskirti dar vieną atlikto tyrimo rezultatą, kuris rodo, kad II kurse beveik vienodai pasiskirstę hierarchinio ir konvencinio (pripažįstančio susitarimų galimybę) bendravimo šalininkai. Svar-

biausia, kad konvencinio bendravimo šalininkams būdingesnė teigiama nuostata dėl pedagoginės kompetencijos kalbėjimo komponento. Tai leidžia manyti, kad kuo mokytojo kalbos žinios geresnės, išsamesni jos mokėjimai ir įgūdžiai, tuo jis efektyviau dirba. Taip teigti leidžia tyrimai, įrodantys, kad geresnis bendrasis išprusimas lemia ir pedagoginės veiklos kokybę (Chen, 2003). Be to, nustatyta, kad stipresnės akademinės identifikacijos būsimiesiems kūno kultūros ir sporto specialistams būdingesni socialiniai bei profesiniai studijų pasirinkimo motyvai, o silpnesnės — priimtinesni asmeniniai ar atsitiktiniai motyvai (Karanauskienė, 2006).

IŠVADOS

1. Būsimųjų kūno kultūros mokytojų nuostatos dėl pedagoginės komunikacijos kaita atskleidė, kad vadovaujamosi stereotipiniu požiūriu į kalbėjimą kūno kultūros veikloje: IV kurse tarp tirtų būsimųjų specialistų daugėja manančių, kad pamokoje mokytojui dera kelti balsą ir būtina taikyti psichologinio spaudimo priemones drausmei palaikyti.
2. Akademinėje bendruomenėje kinta būsimųjų kūno kultūros mokytojų kalbėjimo įverčiai lyties požiūriu. Vaikinių įsivertinimai labiau nei merginų juos apibūdina kaip įtaigius mokytojus, nes ketvirtame kurse jų kalbėjimas jau emocingesnis, žaismingesnis, o merginos rečiau kalba spontaniškai. Kita vertus, vaikinai dažniau nei merginos atvirai demonstruoja hierarchinio bendravimo būdą, nes siekia išžūl mokinių paversti pajuokos objektu, o merginos dažniau nei vaikinai mano, kad mokiniams taikyti griežtas psichologinio poveikio priemones draudžia tik teoretikai.
3. Būsimųjų specialistų kalbėjimas, kaip gimtosios (lietuvių) kalbos gebėjimų apraiška, gali būti traktuojamas kaip instrumentas, prognozuojantis jų darbo efektyvumą ugdant mokinių kūno kultūrą.

LITERATŪRA

- Bagdonienė, L. (2005). *V ir VI klasių mokinių teigiamo požiūrio į kūno kultūrą kaip mokymo(si) dalyką ugdymas: daktaro disertacija*. Vilnius: VPU.
- Beighle, A., Pangrazi, R. P. (2002). The seven habits of highly effective physical education teachers. *Teaching Elementary Physical Education*, 13 (4), 6—9.
- Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
- Brown, Sh. C., Brown, D. G. (1996). Giving directions — It's how you say it. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 67 (6), 22—24.
- Capel, S., Whitehead, M., Zwozdiak-Myers, P. (2004). Developing and maintaining an effective learning environment. In S. Capel (Ed.), *Learning to Teach Physical Education in the Secondary School: A Companion to School Experience* (pp. 102—120). New York: RoutledgeFalmer.
- Chen, W. (2003). Evaluation of pre-service teacher preparation for achieving the National Standards for beginning physical education teachers. *Journal of Teaching Personnel Evaluation in Education*, 17, 331—347.
- Cossentino, J. (2004). Becoming a coach: Reform, identity and the pedagogy of negation. *Teachers and Teaching: Theory and Practise*, 10 (5), 463—487.
- Davis, K. L. (2000) A case study in gender equity for basic instruction programs. *Physical Educator*, 57 (1), 46—57.
- DeVoe, D. E. (1991). Teacher behavior directed toward individual students in elementary physical education. *Journal of Classroom Interaction*, 26 (1), 9—14.
- Green, K. (2002). Physical education in their figurations: A sociological analysis of everyday "Philosophies". *Sport, Education and Society*, 7 (1), 65—83.
- Hargreaves, A. (2000). Four ages of professionalism and professional learning. *Teachers and Teaching: History and Practise*, 6 (2), 151—182.
- Karanauskienė, D. (2006). *Būsimųjų kūno kultūros ir sporto specialistų identifikacijos su aukštąja mokykla raiška: daktaro disertacija*. Kaunas: LKKA.
- Kardelienė, L., Gudzinevičiūtė, O. L., Mykolaitienė, L. (2003). Būsimųjų sporto pedagogų profesinė kalba: socialinės lyties aspektas. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 4 (49), 18—25.
- Kardelienė, L., Gudzinevičiūtė, O. L., Mykolaitienė, L. (2005). Competence of Would-be specialist of physical education and sports: Urgent problems of studying language for special purpose. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 5 (59), 34—41.
- Kardelienė, L. (2004). Profesinė atsakomybė: kaip bendradarbiaujame kūno kultūros pamokose. *Žvirblių takas*, 2, 27—30.
- Kardelis, K., Karanauskienė, D. (2003). Studentų suvokto aukštosios mokyklos identiteto bei įvaizdžio ir jų veiklos motyvacijos sąsaja. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 4 (49), 25—30.
- Kepalaitė, A. (2005). Mokytojų netinkamo elgesio tikslai. *Žvirblių takas*, 5, 2—4.
- Laker, A. (2000). *Beyond the Boundaries of Physical Education: Educating Young People for Citizenship and Social Responsibility*. New York: RoutledgeFalmer.
- Lemme, B. H. (2003). *Suaugusiojo raida*. Kaunas: Poli-grafija ir informatika.
- Macdonald, D. (1999). The professional work of experienced physical education teachers. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 70 (1), 41—55.
- Malinauskas, R. (2004). Sporto pedagogų socialinės parengties raida. *Socialiniai mokslai*, 3 (45), 27—33.
- Mejer, O. (2003). Kaip kalba mokytojai. *Permainos. Žiema*, 11, 20—24.

- Pupkis, A. (2005). *Kalbos kultūros studijos*. Vilnius: Gintasis žodis.
- Strangwick, R., Zwozdiak-Myers, P. (2004). Communicating in PE. In S. Capel (Ed.), *Learning to Teach Physical Education in the Secondary School: A Companion to School Experience* (pp. 61—78). New York: RoutledgeFalmer.
- Vanderstraeten, R. (2001). The autonomy of communication and the structure of education. *Educational Studies*, 27 (4), 382—391.
- Župerka, K. (1997). *Stilistika*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
- Бурлакова, Н. Ю. (2000). *Профессиональные способности в структуре интегральной индивидуальности учителя физической культуры*. На правах рукописи. Пермь: Пермский государственный педагогический университет. Prieiga per internetą: <http://diss.rsl.ru/diss/03/0001/030001023/pdf>
- Курпан, Ю. И. (2000). Не скупитесь на похвалу! *Физическая культура в школе*, 5, 31—32.
- Назарова, В. А. (2004). Учащиеся об уроках и учителе. *Физическая культура в школе*, 4, 47—48.

CHANGES OF ATTITUDES OF WOULD-BE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION TOWARDS THEIR PEDAGOGICAL COMMUNICATION

Laimutė Kardelienė¹, Kęstutis Kardelis¹, Antanas Bagdonas²

Lithuanian Academy of Physical Education¹, Education and Training Division of Kaunas², Kaunas, Lithuania

ABSTRACT

The article analyses the communicative competence of would-be specialists of physical education and sports in the context of the topicalities of pedagogical communication. Over last decades of the XXth century the issues of teachers' professionalism were widely discussed. This is important for the institutions of higher education preparing physical education teachers and coaches because, as research indicates, many of the bachelors of this sphere do not want to work at school, and many of them who already work want to change their profession.

On the basis of the research in Lithuania and abroad the problem question has been raised: what is characteristic of the change of attitudes of would-be specialists of physical education and sports towards their pedagogical communication in the lessons? We suppose that the attitudes towards pedagogical communication of would-be specialists of physical education and sports change, and those changes depend on students' years of studies and their gender.

The questionnaire was applied in the research which allowed revealing the changes in the attitudes towards pedagogical communication of would-be specialists of physical education and sports. The sample in the longitudinal research of cohort type consisted of students from the Faculty of Sports Education at the Lithuanian Academy of Physical Education: 89 second year students and 60 fourth year students.

The changes in the attitudes towards pedagogical communication of would-be specialists of physical education and sports revealed that the research participants upheld the stereotypical view towards language expression in the physical education activities: "Children's language is not the business of physical education teachers". Besides, though the future specialists paid more and more attention to the opinions of other people about their language qualities during their studies, they read fewer publications that could help them deepen their linguistic subcompetence of pedagogical communication, and they more seldom had consultations with linguists. It is worth noting that in the academic community there were changes in the attitudes towards pedagogical communication of would-be specialists of physical education and sports in the aspect of gender: self-evaluations of male students compared to female students indicated that male students were more impellent. It should be emphasized that the native (Lithuanian) language abilities of would-be specialists could be treated as an instrument predicting their efficiency in physical education and sports.

Keywords: attitudes of would-be specialists of physical education and sports, pedagogical communication, speaking, native language abilities.

Gauta 2006 m. spalio 31 d.
Received on October 31, 2006

Priimta 2007 m. vasario 13 d.
Accepted on February 13, 2007

Laimutė Kardelienė
Lietuvos kūno kultūros akademija
(Lithuanian Academy of Physical Education)
Sporto g. 6, LT-44221 Kaunas
Lietuva (Lithuania)
Tel +370 37 302637
E-mail laimutek@email.lt